

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯPSYCHOLOGICAL BARRIERS WHEN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE
AND WAYS TO OVERCOME THEM

Стаття присвячена проблемі психологічних бар'єрів, які виникають під час вивчення іноземної мови. Узагальнено погляди науковців на визначення психологічних бар'єрів (стан чи властивість індивіда, що гальмує реалізацію духовно-психічного потенціалу у процесі його життєдіяльності, стійку установку чи психічний настрій особистості). Існують внутрішні бар'єри особистості (пов'язані з особистісними особливостями, такими як конформність, слабкість) і зовнішні бар'єри, причина яких знаходиться поза особистістю, наприклад нерозуміння з боку іншої людини, брак інформації. Узагальнено основні психологічні бар'єри, які виникають під час вивчення іноземної мови мовний (проявляється у нерозумінні змісту повідомлення або його компонентів та є одним з найбільш значущих у вивченні іноземної мови, його негативними наслідками є зайва складність, недостатні знання, як результат неправильної методики навчання); міжособистісний (формується як наслідок неефективно організованої роботи в групі та через негативні відносини між учасниками комунікації, що перешкоджають досягненню взаєморозуміння); індивідуальний (формується як результат психологічних якостей окремої особистості; негативний вплив мають такі якості як сором'язливість, нерішучість, невпевненість, інші особливості темпераменту та характеру, а також особливості їх мовної поведінки); емоційний (пов'язаний із відсутністю мотивації до вивчення англійської мови або негативним психологічним настроєм). Установлено, що створення позитивної атмосфери в аудиторії, розкриття актуальних та цікавих тем для студентів, застосування особисто-орієнтованого підходу, прояв гнучкості, здатності до навчання, емоційна стійкість сприяють запобіганню та подоланню психологічних бар'єрів, які виникають під час вивчення іноземної мови.

Ключові слова: студенти немовних факультетів, психологічні бар'єри, іноземна мова.

The article is devoted to the problem of psychological barriers that arise during the study of a foreign language. The views of scientists on the definition of psychological barriers are summarized (a state of an individual that inhibits the realization of spiritual and mental potential in the process of his/her activities, a stable attitude or mental mood of the individual). There are internal barriers of the individual (associated with personal characteristics, such as conformity and weakness) and external barriers, the cause of which lies outside the individual, for example, misunderstanding by another person, lack of information, etc). The main psychological barriers that arise during the study of a foreign language are presented: linguistic (misunderstanding of the content of the message or its components; it is one of the most significant barrier in the study of a foreign language, its negative consequences are excessive complexity, insufficient knowledge, as a result of incorrect teaching methods); interpersonal (formed as a result of ineffectively organized work in a group and through negative relationships between participants that prevent the achievement of mutual understanding); individual (formed as a result of the psychological qualities of an individual; such qualities as shyness, indecision, insecurity, other features of temperament and character, as well as the features of their speech behavior, have a negative impact); emotional (associated with the lack of motivation to learn English or a negative psychological mood) barriers. It is established that creating a positive atmosphere in the classroom, revealing relevant and interesting topics for students, using a personally-oriented approach, demonstrating flexibility and emotional stability contribute to the prevention and overcoming of psychological barriers that arise during the study of a foreign language.

Key words: students of non-linguistic schools, psychological barriers, foreign language.

УДК 316.28:811.111(07)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.1.5>

Бєляєва Е.Ф.,
старший викладач кафедри іноземних
мов професійного спрямування
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Зубкова Л.М.,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світі знання англійської мови для працевлаштування відіграє значну роль. Наразі все більше компаній та підприємств потребують фахівців, які не тільки ґрунтовно володіють знаннями за фахом, але й можуть вільно спілкуватися з іноземними колегами іноземною мовою. Разом із тим, студенти, які навчаються на немовних факультетах, досить часто зустрічаються з певними труднощами під час опанування англійською мовою у зв'язку з специфічними особливостями навчального предмета. На відміну від інших навчальних предметів, оволодіти якими можна, вивчивши їх окремі галузі, іноземна мова, за умови її успішного освоєння, вимагає знання всіх його аспектів, таких як граматики, лексика, читання та аудіювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

До питання ефективної організації навчання студентів немовних факультетів неодноразово зверталися науковці. Так, до питання підвищення іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей зверталася О. Пасічник, особливості подолання психологічних бар'єрів у студентів у процесі навчання досліджено Н. Сопілко, науково-теоретичні підходи до вивчення проблеми комунікативних бар'єрів висвітлено Н. Яковлевою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, вважаємо, що узагальнення психологічних бар'єрів під час вивчення іноземної мови та шляхи їх вирішення недостатньо представлено в науковій літературі, що і є метою публікації.

Виклад основного матеріалу. Проблема психологічних бар'єрів у вивченні іноземних мов як важливий фактор, що заважає навчально-виховному процесу, неодноразово привертала до себе увагу дослідників, адже їх негативний вплив заважає продуктивному навчанню та опануванню навчального матеріалу. На основі аналізу літератури можна стверджувати, що не існує єдиного визначення цього поняття. Зокрема, психологічні бар'єри визначають як:

– психічний стан, що проявляється як неадекватна пасивність, що перешкоджає виконанню тих чи інших дій. Цей стан проявляється у ділових та особистих взаєминах, перешкоджаючи встановленню довірчих контактів з оточуючим. Психологічний бар'єр є такий стан особистості, у якому людина діє неузгоджено зі своїми внутрішніми переконаннями, не може реалізувати себе в якійсь справі, досягати поставленої мети, та й просто бути відкритим у спілкуванні з іншими [3, с. 392].

– стан чи властивість індивіда, що гальмує реалізацію духовно-психічного потенціалу у процесі його життєдіяльності, стійку установку чи психічний настрій особистості. Існують внутрішні бар'єри особистості (пов'язані з особистісними особливостями, такими як конформізм, слабкість) і зовнішні бар'єри, причина яких знаходиться поза особистістю, наприклад нерозуміння з боку іншої людини, брак інформації [2, с. 6].

– відносно стійкий стан, який проявляється в пасивності індивіда, яка гальмує та пригнічує його активність, а також є перешкодою успішного та ефективного досягнення поставлених цілей [8, с. 36].

Отже, узагальнюючи, «психологічний бар'єр» можна визначити як певні внутрішні або зовнішні перепони, які заважають засвоєнню певної інформації та формуванню знань та умінь.

Проектуючи визначення психологічних бар'єрів на вивчення іноземної мови, можна стверджувати, що вони зумовлені внутрішньо-особистісними або зовнішніми труднощами, що виникають в конкретних навчальних ситуаціях під час засвоєння лексичних одиниць, граматичного матеріалу, усного мовлення, аудіювання або письма.

Необхідно зазначити, що психологічні бар'єри можуть цілком природно виникати не тільки на початку вивчення іноземної мови, але й під час подальшого процесу навчання. Це викликане специфічними особливостями застосування іноземної мови в процесі професійного та побутового спілкування. Студенти можуть знати граматичні структури, володіти доволі широким словниковим запасом, але через відсутність мовної практики вони не зможуть якісно їх використовувати у своїй навчальній та професійній діяльності. Це може також сформувати певні психологічні бар'єри у подальшому вдосконаленні іноземної мови.

На основі наукової літератури до психологічних бар'єрів під час вивчення іноземної мови можна віднести такі види бар'єрів як:

- мовний;
- міжособистісний;
- індивідуальний;
- емоційний.

Так, мовний бар'єр проявляється у нерозумінні змісту повідомлення або його компонентів та є одним з найбільш значущих у вивченні іноземної мови, його негативними наслідками є зайва складність, недостатні знання, які виникають через застосування неефективної методики навчання [9, с. 311].

Міжособистісний психологічний бар'єр формується як наслідок неефективно організованої роботи в групі та через негативні відносини між учасниками комунікації, що перешкоджають досягненню взаєморозуміння [7, с. 27].

Індивідуальний психологічний бар'єр у вивченні іноземної мови формується як результат психологічних якостей окремої особистості. Негативний вплив мають такі якості як сором'язливість, нерішучість, невпевненість, інші особливості темпераменту та характеру, а також особливості їх мовної поведінки. До індивідуальних психологічних бар'єрів більшість зазначених дослідників відносять також недостатній рівень мотивації студента до процесу вивчення іноземної мови у закладі вищої освіти [5; 6].

Емоційний психологічний бар'єр пов'язаний із відсутністю мотивації до вивчення англійської мови, адже мотивація є рушійною силою під час вивчення іноземної мови. Ще однією з причин виникнення мовного бар'єра є негативний психологічний настрій. Якщо студенти постійно відчують страх, що вони вимовлять щось невірно, неправильно зрозуміють свого співрозмовника або ж просто виглядатимуть об'єктом глузування, цей стан лише робить їх ще більш тривожними та закономірно знижує продуктивність навчання [4].

Складність запобігання виникненню таких бар'єрів полягає в тому, що необхідна автоматизація мовних навичок і умінь для того, щоб студенти могли застосовувати у житті усе те, що вивчається під час занять. У зв'язку з питанням практики спілкування слід зазначити, що весь процес навчання іноземної мови має бути побудований так, щоб створювалися ситуації, максимально наближені до реальності.

Отже, заняття необхідно будувати таким чином, щоб усі мовні навички, зразки та вміння тренувалися та практикувалися за умов, максимально наближених до реальності. Студенти повинні розуміти, що кожне конкретне слово, кожна ситуація потрібна йому для вирішення того чи іншого комунікативного завдання як на заняттях, так і в реальному житті.

Доведено, що опанування іноземної мови в ситуаціях, наближених до реального життя, дозволяє здобувачам освіти максимально швидко перенести все те, що було теоретично пройдено на заняттях в практику повсякденної комунікації [1; 3; 5].

Такі ситуації мотивують студентів до творчої активності і до самостійного пошуку рішень. Для цього викладачу важливо створювати комфортну психологічну атмосферу, при якій розвиватимуться здібності та внутрішні можливості студентів. Зв'язок із життям та емоційна забарвленість навчально-виховного процесу дозволяють студентам відчувати себе в безпеці, що спонукає їх до вільного вираження своєї думки англійською мовою. Використання ігор, дискусій, проблемних питань та ситуацій у процесі занять сприяє залученню студентів до навчального процесу та позитивно впливає на його результати [4; 6; 7].

Для запобігання втрати мотивації необхідно створювати цікаві для студентів навчальні ситуації. Особливо це важливо при вивченні англійської мови професійного спрямування, для чого викладач має розуміти специфіку майбутнього фаху студентів та основні сучасні напрямки у цій галузі.

Необхідним елементом є також здатність педагога емоційно впливати на навчально-освітній процес, створювати такі ситуації спілкування, у яких у студента виникне нагальна потреба висловити свою думку, погодитись чи спростувати сказане. У цьому випадку першочергову значущість набуває сама мета спілкування, яка полягає в спрямованості висловити якусь ідею, важливу для аудиторії.

У процесі подолання психологічних бар'єрів викладач має застосовувати особистісно-орієнтований підхід. Особистісно-орієнтований підхід застосовують для розвитку та підтримки зацікавленості кожного, хто навчається. Викладач повинен виходити за рамки традиційної системи навчання, дозволяти студентам брати участь у колективній творчій діяльності, що дозволить подолати замкнутість, підвищить комунікативні навички, виведе на перший план розуміння та здатність використовувати навички, набуті у процесі вивчення у повсякденному житті та створення мотивації для вивчення іноземної мови [1; 4; 5].

В цілому успішність засвоєння іноземної мови залежить не тільки від внутрішніх чинників, визначальних здібностей студентів до вивчення іноземних мов, але й від здатності до самостійної праці та самоорганізації. Важливу роль відіграє і зовнішній чинник організації процесу навчання, методи роботи викладача і технічне забезпечення навчального процесу. Можна наголосити на тому,

що процес опанування іноземною мовою залежить від психологічного стану студента, зокрема до нього відносять психологічну готовність до подолання мовних бар'єрів, для чого студенти повинні мати достатній рівень навчальної мотивації та здорову самооцінку.

Висновки. Психологічні бар'єри відчуються студентами як складнощі у спілкуванні, тривожність, нерішучість, страх припуститися помилки або дати невірну відповідь, а також як занижена самооцінка і навіть агресія. Дані бар'єри є причиною зниження ефективності та успішності діяльності, виникнення напруги, невпевненості та негативних переживань щодо будь-якої ситуації чи проблеми. У зв'язку з цим студенти не можуть адекватно реагувати на різні ситуації та постають перед труднощами у різних сферах свого життя.

Для подолання психологічних бар'єрів під час вивчення іноземної мови як викладачу, так і здобувачам освіти потрібно проявляти такі риси як гнучкість, здатність до навчання, бути емоційно стійкими й здатними психологічно включитися у навчальний процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пасічник О.О. До питання підвищення іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей: бар'єри та шляхи їх подолання. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. 2014. С. 375-378
2. Сопілко Н.В. Особливості подолання психологічних бар'єрів у студентів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. Наук. 2008. 20 с.
3. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків, Прапор, 2007 р. 640 с.
4. Яковлева Н.В. Науково-теоретичні підходи до вивчення проблеми комунікативних бар'єрів. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України*. 2002. IV. С. 290-295
5. Busse, V., Walter, C. Foreign language learning motivation in higher education: A longitudinal study of motivational changes and their causes. *The Modern Language Journal*. 2013. № 97. С. 435-456.
6. Case, A. The ESP approach – Theory and reality of needs analysis and course design. 2015. <https://www.usingenglish.com/articles/esp-approach-theory-reality-needs-analysis-course-design.html>
7. Dewaele, J.-M. Psychological and sociodemographic correlates of communicative anxiety in L2 and L3 production. *International Journal of Bilingualism*. 2002. № 6. С. 23-39.
8. Salmani Nodoushan, M. A. Temperament as an indicator of language achievement. *International Journal of Language Studies*. 2002. № 5(4). С. 33-52.
9. Woodrow, L. Anxiety and Speaking English as a Second Language. *RELC Journal*. 2006. № 37(3). С. 308-328. <https://doi.org/10.1177/0033688206071315>